

Jezus kot akcijski heroj v Gibsonovi teologiji nasilja

Pred tremi leti je na pepelnično sredo film režiserja Mela Gibsona *Kristusov pasijon* doživel svetovno premiero in vzburil duhove. Kljub izrednim nasprotovanjem je dosegel nepričakovan finančni uspeh, predvsem od prodaje vstopnic, pa tudi ko je kasneje izšel v VHS in DVD formatu. Pred letom dni je celo osrednji slovenski dnevnik, ki je v času predvajanja filma v kinu prinašal predvsem negativno nastrojene kritike, izvedel prodajno akcijo filma na DVD-ju, pri čemer so bili izbljuvki izpred dveh let kar naenkrat pozabljeni. Imperativ čim večjega zaslužka je seveda botroval pozitivno usmerjeni kampanji. Kakorkoli že: film je v treh letih poleg oblice šunda, pa tudi osebnih čustvenih izlivov prenekaterih gledalcev na svetovnem spletu, ki so bili nad filmom navdušeni ali pa so ga na smrt zasovražili, izzval mnoge strokovne razprave, katerih sad so bili tudi številni članki in knjige s prodornimi analizami filma. En izmed najbolj izpostavljenih, predvsem pa najbolj problematičnih vidikov filma je gotovo nazorno, skoraj dveurno prikazovanje nasilja.

Nasilje v filmu

Pred samo premiero filma so bili glavni nasprotniki filma osredotočeni predvsem na problematiko antisemitizma, ki naj bi ga film spodbujal in netil. Kali tega so seveda našli v ukradenem scenariju. Ko pa se je film začel predvajati in je postalo jasno, da so bile tovrstne kritike pretirane, so argumenti antisemitizma slednjič – tudi zaradi specifično ameriške situacije – obtičali v slepi ulici. Tedaj so – ne povsem neupravičeno – našli novo

tarčo: nasilje. *Kristusov pasijon* dejansko prikazuje nenehne izlive nasilja nad Jezusom, ko je njegovo telo scefrano na koščke, s čimer film po eni strani prinaša prikaz človeške zlobe, po drugi pa vzdržljivosti, ki presega vsakršno človeško moč. Od vsega je gotovo za mnoge gledalce najtežje gledljiv dvodelen prizor bičanja, vendar pa zaradi zelo realistične upodobitve vlog v filmu izpade tudi to zelo avtentično.¹ Neprestano nasilje v filmu pravzaprav močno in učinkovito predstavlja pogled na nasilje, navzoče v sodobnem svetu, ki pa si ga ne želimo priznati ali ga ne želimo odpraviti, ampak se morda celo naslajamo nad njim. Svet, ki dejansko uživa v prikazovanju nasilja, se torej licemersko zgraja nad nasiljem v Gibsonovem filmu.²

V nekem smislu bi lahko rekli, da film niti ne prikazuje celotne resničnosti, vsaj če sprejmemo pripovedi in zapiske mistikov, ki so "doživeli" Kristusovo trpljenje. V tem se z njimi strinjajo mnogi zgodovinarji. Strokovnjaki, ki so sodelovali pri filmu, so morali priskrbeti podatke, kakšno je bilo ravnanje Rimljanov z zaporniki, kako je izgledalo bičanje in kako križanje. Preučili so tudi mnogo študij o turinskem prtju, saj so znaki tovrstnega trpljenja na odtisu še kako pomenljivi, ker kažejo posledice mučenja pri bičanju in križanju, toliko bolj, če je to res pristen mrtvaški prt, v katerega so po smrti zavili Jezusa. Mnoge zgodovinske študije potrjujejo, da je način bičanja, kot je prikazan v filmu, še kako avtentičen: najprej so obsojenca ranili s šibami, nato so mu z bičem povzročili odprte rane, temu je sledilo trganje mesa z

bičem, prepletenim z ostrimi delci kosti ali železa. Strokovnjaki se sicer ne strinjajo v nekaterih podrobnostih, vendar so soglasni glede osupljive neprizanesljivosti kazni.³

Presenetljivo je bilo že dejstvo, da Ameriško filmsko združenje⁴ filmu ni podelilo oznake NC-17.⁵ Mnogi filmski kritiki so bili prepričani, da je razlog dejansko v tem, da gre za verski film ter je zato prejel oznako R (Restricted),⁶ z obrazložitvijo, da vsebuje prizore nazornega nasilja.⁷ To pa seveda popolnoma drži: v *Kristusovem pasijonu* prevladuje nasilje in je pravzaprav šokantno. To potrjuje tudi sam Gibson: "Hotel sem, da je šokantno. In tudi ekstremno. Da potisne gledalca čez mejo. In tudi ga. Mislim, da ga potisne čez mejo. Tako, da spozna to neizmerenost. Neizmerenost žrtvovanja in vidi, da lahko nekdo to zdrži in se kljub temu vrne z ljubeznijo in odpuščanjem, kljub ekstremni bolečini, trpljenju in zasmehovanju."⁸

Sydneyski kardinal George Pell gleda na to v čisto zgodovinski perspektivi in časovni umeščenosti samega filma, saj pravi, da "*Kristusov pasijon* pripada prelomu 20. stoletja – najbolj krutemu v zgodovini človeštva – prav zaradi nasilja, ki je zelo konkretno in nepretrgano, pri čemer je prizor bičanja celo bolj grozen od križanja samega".⁹ Prav zato obstaja nevarnost, da bi "drastično in realistično prikazovanje trpljenja in smrti okrnilo osrednje sporočilo odrešenja ter lahko zbudilo odpor pri tistih, ki slabo poznajo evangelije,"¹⁰ opozarja kardinal Karl Lehmann. Pri tem se nehote zastavlja vprašanje: Ali ima potemtakem Gibsonov film odrešensko vrednost ali pa je samo še en od prikazov nasilja v filmih, ki ga je naša kultura tako željna? Z drugimi besedami: ali nasilje v filmu in navdušenje gledalcev izvira iz evangelijskih pripovedi ali je to le modni odziv pop kulture?¹¹

Kar se evangelijskih poročil o trpljenju tiče, je gotovo eno: intenzivno in krvavo nasilje

v filmu ne temelji toliko na evangelijskih, ampak predvsem na videnjih redovnice, mistikinje Ane Katarine Emmerich.¹² Gibson naj bi se pri tem oddaljil od evangelijskih in se preveč naslonil na Emmerichovo. Prav zaradi tega naj bi bilo v filmu nasilje bistveno, saj je celotna zgodba osredinjena na bolečino, kar naj bi se seveda napajalo pri mističnem trpljenju Emmerichove.¹³

Ne glede na to, ostri kritiki očitajo, da je prav brutalno nasilje tisto, ki v film vnaša nekatoliškega duha, saj je prav v nasprotju z neprestanimi izjavami Vatikana in tudi ameriških škofov, ki nasprotujejo pretirani uporabi nasilja v filmih.¹⁴ Eden najvidnejših nasprotnikov filma, komentator Frank Rich, je v izbljuvku svojega gneva Gibsona celo obtožil, da je za lep zaslužek ustvaril pornografski film z orgazmičnimi brizgi krvi in ostalimi telesnimi tekočinami, napolnjen z upočasnenimi posnetki vrhuncev in udarno glasbo. Po njegovem film ni nič drugega kot homoseksualni obred z grozljivim sadomazohizmom za vse, ki radi gledajo lepe mlade moške, ko jih slačijo in na dolgo žive odirajo.¹⁵ Kot je bilo razvidno iz slovenskih medijev, so se ob teh izjavah – več kot očitno – napajali tudi mnogi slovenski kritiki in pri tem seveda ponavljali iste floskule. Tovrstnemu gnevu vsekakor nima smisla namenjati večje pozornosti, medtem ko si prepletenost Gibsonovega filma z akcijskim žanrom gotovo zasluži bolj podrobno analizo.

Jezus kot akcijski heroj

Dejstvo je, da *Kristusov pasijon* ne zaobema zgolj bibličnega žanra. Še več: zaradi močne naslonitve na Emmerichovo je bila zvestoba temu žanru večkrat celo postavljena pod vprašaj, s tem pa tudi njegova zgodovinska točnost. V skrajnih vidikih so filmu pripisovali celo mačistično brutalnost akcijsko-pustolovskih filmov in nadnaravno grozo surove (horror) tradicije Edgarja Al-

lana Poeja in Stephen Kinga. Slednji žanr naj bi se odražal v značilnostih, kot so podzemna ječa, verige in okovi, sadistični krvniki, nedolžna devica, masivne kamnite zgradbe in nadnaravna groza, kar so dejansko sestavni elementi filma, še zdaleč pa ne osrednji in ključni.¹⁶

Dosti bolj zanimiv je akcijski vidik filma. Mel Gibson je v intervjuju za Hollywood Jesus News izjavil, da "ne obstaja večja junaška zgodba, kot je ta, o največji ljubezni, ki jo lahko ima nekdo, ki da svoje življenje za nekoga. *Kristusov pasijon* je največja avantura vseh časov. Mislim, da je največja ljubezenska zgodba vseh časov; Bog postane človek in ljudje ubijejo Boga. Če to ni akcija, kaj je potem sploh akcija?"¹⁷

Lahko bi rekli, da po eni strani film predstavi Kristusa kot Božjega Sina, ki je v intimnem odnosu z Bogom, saj ga kliče "abba", očka. Predstavi ga tudi kot človeka, ki trpi in umre, in kot Boga, ki opogumlja svoje prijatelje pri mizi zadnje večerje, naj verujejo vanj, ki je pot, resnica in življenje. Pod tem vidikom je prikazan kot oseba, ki v svoji človeškosti zelo trpi in ki je v svoji božanskosti sposoben s človeštvom vzpostaviti občestvo, saj je v sebi združil vse ljudi s seboj.¹⁸

Po drugi strani pa je Jezus prikazan kot moški z misijo, kot možat moški, ki kljubuje verskim in političnim voditeljem in ki na svoji poti naredi vtis na ženske.¹⁹ Ponavadi je Jezus prikazan kot razmeroma vitek, celo suhljat, medtem ko je Jim Caviezel postaven, plečat in lepo grajen moški, kar prepričljivo deluje tudi v odnosu do njegovega poklica tesarja. Takšna filmska upodobitev je bolj pristna, kot je to sicer v navadi, saj je prikazana verodostojna, celo naturalistična podoba Jezusa, čigar telesno in duhovno trpljenje je še kako realistično.²⁰ Film skuša biti čimbolj zvest realizmu, vendar pri izjemnem in okrutnem nasilju nad Kristusom prestopi meje realističnega okvira. Mnogi kritiki namreč oči-

tajo filmu, da prikazuje takšno trpljenje in mučenje – še posebej v dolgotrajnem in mukotrpnem prizoru bičanja –, ki bi ga noben človek ne mogel preživeti ali pa vsaj prestati pri zavesti. Toda ta Človek je sposoben prevzeti okrutnosti, ki jih noben navaden človek ne more. V tem je prikrito teološko sporočilo: to ni navaden človek. Ta Človek lahko prenese več, trpi več, ker je učlovečeni Bog. Pretirano nasilje dejansko želi poudariti Božjo naravo žrtve in tako kaže na Jezusovo božanskost.²¹

Toda pri vsem tem se pojavi problem: *Kristusov pasijon* na nek način predstavi Jezusa kot heroja v vojnem filmu. Gibson je namreč z Jezusom naredil svojo verzijo hollywoodskega akcijskega junaka – trpečega junaka. Bolečina in muka ne izzvenita v trpljenju, ampak postaneta akcija ter na koncu poosebljata junakovo zmago. Absolutno bistvo trpečega junaka namreč ni v življenju in smrti, ampak v junaškem, pogumnem, popolnem trpljenju za "stvar".²² Seveda je v tem primeru "stvar" ključnega pomena za vse človeštvo – odrešenje!

Gibson je v svojem Jezusu ustvaril poslednjega filmskega akcijskega heroja. To vidimo že v Getsemaniju, ko v prvem prizoru že takoj prepoznamo junaka: je močan, na pogled lep, bel Američan, kar hollywoodski filmski leksikon navadno povezuje z definicijo "moralno dober". Sledi, da tudi gledalci, ki ne poznajo krščanskega ozadja filmske zgodbe, na podlagi tovrstne upodobitve ugotovijo, da smo pravkar spoznali junaka tega filma.²³

To spoznanje se samo še bolj utrdi, ko ob satanovih skušnjavah, kljub očitni in veliki notranji stiski, Jezus smelo vstane in udarno stre kači glavo. Pravzaprav je to samo uvod v herojski obračun, ki bo – seveda na popolnoma nekonvencionalen način – sledil na koncu filma. Drug, zelo klasičen herojski motiv srečamo na križevem potu, ko Jezus pade pod težo križa. K njemu priteče mati in ga

tolaži, on pa se obrne k njej in ji pogumno zagotovi: "Glej, mati, vse delam novo". Kamera nato sledi njegovemu junaškemu dvigu (katerega moč poudarja tudi glasbena podlaga), ko si znova oprta križ na rame in se z obnovljenimi močmi bojevito odpravi naprej.²⁴ Prizor ko Gibsonov Jezus še prav očitno pooseblja hollywoodskega akcijskega heroja, pa je gotovo bičanje: noben človek, naj bo še tako močan, ne bi mogel preživeti tega neizmerne mučenja. Samo filmski heroj lahko.²⁵ Še več: po vsem tem izživljanju je še sposoben na Kalvarijo nesti cel križ (ne samo prečnega tramu)!

Elementi superjunaštva so vidni tudi v polarizaciji dobro-zlo. Negativec, ki je v našem

primeru hudič osebno, je zloben skozi ves film, a na koncu ga pozitivec – Jezus s svojo smrtjo uniči. Četudi izgleda, da satan s svojim nasiljem obvladuje in vlada svet (najsi bo med svetnimi kot tudi verskimi voditelji!), imata Jezus in Bog Oče strategijo, s katero bosta uničila satanovo kraljestvo. Gre torej za tipično hollywoodsko prikazovanje filmskega junaka in negativca.²⁶ Več kot očitno črno-belo prikazovanje likov – kot odraz boja med dobrim in zlim – torej temelji na podlagi klasične hollywoodske matrice dobrih in slabih fantov (pozitivcev in negativcev). Med pozitivnimi liki se znajdetata celo Pilat in njegova žena Klavdija, ki sta vizualno simpatična, kot so tudi vsi ostali vodilni liki:

Jezus in Marija Magdalena (ki ju igrata najlepša igralca!), Jezusova mati Marija, Janez in Simon iz Cirene. Gibson se torej poslužuje klasičnega hollywoodskega upodabljanja, ki je še posebej značilno za akcijske filme, kjer so pozitivci po večini – in to ne po naključju – tudi lepi. Na strani zla pa film poleg satana prikazuje rahlo mentalno zaostale rimske legionarje in groteskne Jude, ki so vsi, s Kajfom na čelu, pogoltni na denar, predvsem pa še kako potrebni zobozdravniške oskrbe. Svojo nepriljubljenost krepijo s kretnjami in govorico telesa. Glasba, ki spremlja prvo skupino, je bogata in harmonična, pri Judih pa je ravno obratno.²⁷ Seveda pri polarizaciji dobro-zlo ne smemo pozabiti, da je bistvo Jezusovega trpljenja in smrti prav v zmagi nad zlom in smrtjo.

Gibson Kristusovo trpljenje prikaže v tako siloviti in pretresljivi govorici, kakršna je filmska, ki lahko upočasni ali zelo poudari nek element – tudi z glasbo. Če je Gibson rekel, da je film akcija in da uporabi govorico akcijskega filma, to kljub temu ne zmanjša njegove vrednosti. Navsezadnje je šlo za akcijo: aretacija, zapor, sodba, bičanje, usmrtev – čemur se ne da izogniti.²⁸

Gibsonova "teologija nasilja"

Platon je imel prav: nasilje lahko zaneti strasti. Zato tudi drži, da nasilje v filmih pogosto spodbuja k nasilnemu vedenju, vsaj v smislu identifikacije z glavnim igralcem. Naj bo to zgolj v smislu boksanja v zrak po ogledu filma *Rocky* ali pa z željo, da bi pobil vse svoje sovražnike, kot je to počel Ahil v *Troji*. Nenavadno pa je, da nasilje v *Kristusovem pasijonu* nima takšnega učinka, kot ga pušča na primer *Matrica* z obilico orožja in kung-fujevskega pretepanja. Preprosto ne spodbuja k nasilju. Če že kaj, potem prej povzroči, da gledalec odreveni. Toda, zakaj bi nekdo sploh želel gledati takšno trpljenje? Ali bi morda celo užival v njem? Film vseskozi

povzroča čustven zaplet. Ko je Jezus brutalno bičan, si gledalec želi zakriti oči, da bi ubežal bolečini, obenem pa čuti veselje, saj se zaveda, da bo na koncu on tisti, ki bo zmagal. Celo neverni lahko to doživljajo, če le poznajo vsebino evangelijev. Druga značilnost filma je veličastnost. Če so v *Matrici* ali *Troji* samo nekateri prizori izredno veličastni, pa v *Kristusovem pasijonu* veličastnost odseva praktično skozi celoten film. Tako je krvavo in brutalno nasilje zgolj v službi upodabljanja in posledično omogočanja izkustva prav te veličastnosti.²⁹

Filmi, ki jih je posnel Gibson, prikazujejo klasično filmsko delitev med dobrim in zlím, brez svin: zlo je jasno zlo in dobro je očitno dobro. Brez moralnega relativizma in kompromisov ter z očitnim bojem: heroj (naj si bo v *Odkupnini* ali v *Pogumnem srcu*) nedvoumno terja vso našo simpatijo.³⁰ Gre torej za standardni filmski kliše prikazovanja dobrega in zlega, ki je bil prikazan zgoraj. In kot se pri vseh akcijskih herojih spodobi, nas tudi v tem primeru Gibson vabi k identifikaciji z njegovim herojem. Kristus je dober sin ljubeče matere, nadarjen tesar, ki je ponosen na svoje delo, človek, ki se ne ustavi pri obsojanju prostitutke s strani svetohlin-skih pismoukov in farizejev, ampak vidi vso notranjo lepoto Marije Magdalene. Seveda pa se lahko (predvsem verni) gledalec najbolj identificira z Jezusom kot z bitjem iz mesa in krvi, prav takšnim, kot je on sam, ter se skupaj z njim upogne pod vsakim udarcem z bičem.³¹

Gibson svojo "teologijo nasilja", ki jo poznamo iz filmov *Pogumno srce*, *Patriot* in *Smrtonosno orožje* v vseh štirih delih, v katerih je igral, prinaša pred gledalce tudi s *Kristusovim pasijonom*. V vseh teh filmih je glavni junak (ki ga igra Gibson) ali njegova družina žrtev nasilja, pogosto celo neizprosne-ga nasilja. Gibson navadno igra like, ki imajo izredno sposobnost vztrajnega prenašanja zlo-

rab in napadanj. Negativci znova in znova z vso silo pretepajo Gibsona, in to samo zato, da se jim lahko na koncu zoperstavi in jih premaga z izredno močjo. Kar je ustrezno za dober akcijski film, seveda ni nujno primerno za dobro zgodbo o Jezusu.

Na tak način v *Kristusovem pasijonu* še prav posebej izstopa prizor bičanja. Ko že vse kaže, da je mukotrpno bičanje pri kraju, se Jezus uspe ob kamnitem stebru vzdigniti, s čimer razjezi krvnike, ki ga nato še bolj brutalno prebičajo. To je čisti Gibson: v *Smrtonosnem orožju* se dvigne zato, da bo prejel še en udarec od "slabih fantov" (negativcev), v *Pogumnem srcu* pa bo v bolečih mukah zakričal "Svobooooodaaaa!". Ta paradigma zagotavlja dobro prodajo hollywoodskih filmov, vsekakor pa ni model, po katerem bi lahko posneli film o Kristusu.³² Prav to, vključno z vsemi ostalimi prizori nasilja v filmu, ki prikazujejo Jezusa z zateklim očesom in prebičanega v mlaki krvi, je zbudilo obtožbe, da je *Kristusov pasijon* verska različica filma *Smrtonosno orožje*, zaradi česar bi mu lahko celo spremenili naslov v *Smrtonosni pasijon*, kar bi morda celo vžgalo.³³

Zakaj se torej Jezus, ko vse že kaže, da je bičanje končano, dvigne ob kamnitem stebru? Kajfa, Pilat in vojaki, ki Jezusa bičajo, niso tisti, ki bi imeli roko nad dogajanjem, ampak jo ima Jezus sam. To najbolj opišejo njegove besede iz Janezovega evangelija: "Zato me Oče ljubi, ker dam svoje življenje, da ga spet prejmem. Nihče mi ga ne jemlje, ampak ga dajem sam od sebe. Oblast imam, da ga dam, in oblast imam, da ga spet prejmem" (Jn 10,17-18).³⁴ Ko torej med bičanjem v množici uzre svojo mater Marijo, mu to da moči, da se kljub izčrpanosti in bolečini v neizmerno začudenje vseh postavi na noge. Zaveda se, da mora njegovo trpljenje iti onkraj vzdržljivosti, ki si jo je moč predstavljati, da bo tako "iztisnjen" neizčrpen dar Božje ljubezni do grešnikov.³⁵ S tem dejanje podalj-

ša mukotrpni prizor bičanja, ki se razdivja v vsej okrutnosti. Ta, izredno dolg prizor bičanja je v bistvu zelo problematičen tudi s teološkega vidika: ni bilo bičanje ali pa nadčloveška sposobnost prenašanja bolečine tisto, kar bi doseglo spravo za odpuščanje naših grehov, ampak Jezusova smrt na križu.³⁶ Zdi se namreč, da nas prikazano krvavo nasilje in vztrajno ponavljanje le-tega napeljuje na misel, da ima vstajenje zaradi nasilja, ki traja nevzdržno dolgo, večji odrešilni učinek. Morda pa je Gibson s tem samo želel poudariti, da je Kristusova (razmeroma) hitra smrt na križu logična posledica dolgotrajnega bičanja in je Jezus v treh urah res umrl na križu in ne omedlel ter se kasneje "prebudil" v grobu. Nenavadnost vstajenja od mrtvih je na nek način proporcionalna s krutostjo in močjo nasilja, ki je zadano Kristusovemu telesu. Toda treba se je zavedati, da odrešitvska razsežnost Jezusove smrti ne temelji na količini zadane bolečine.³⁷ Gledalec morda lahko celo dobi občutek, kot da Kristusovo trpljenje ne zadovolji krvoločnega Boga, vsekakor pa ponovno vzpostavi možnost popolnega občestva z Bogom, občestva med človeštvom in Bogom, ki obstaja v njem – Kristusu. Če želi Kristus to izpolniti, mora trpeti, umreti in ponovno živeti – tako kot to prikazuje zaporedje dogodkov v Gibsonovem filmu. Učinek nasilja je sprva šokanten. Sledi mu otopelost, slednjič pa doseže točko, na kateri se mnogi gledalci sprašujejo, kako lahko človek preživi toliko udarcev, pri čemer seveda sočustvujejo z njegovim žalostnim stanjem.³⁸

Nazorno in pretirano nasilje je brez konca in kraja. Seveda to ni nasilje, ki bi bilo vznemirljivo, vablivo ali bi bilo brez posledic, ampak skuša izraziti globine odrešitvske Božje ljubezni. Odklonilna reakcija gledalcev je ob takem, skrajno nečloveškem ravnanju gotovo popolnoma upravičena, saj je film zelo nasilen in ga je kot takega težko prenašati. Toda

pretiran prikaz nasilja ni brez smisla, saj je upravičen z vidika umetniškega izražanja, predvsem pa z vidika samega namena filma.³⁹ Poleg tega je treba resnici na ljubo priznati, da nasilje v filmu ni nič kaj dosti bolj nazorno od tistega, ki ga vsak dan prinaša televizija in ga lahko gledajo mnogi otroci z dovoljenjem svojih staršev. Za razliko od slednjega pa ima nasilje v tem filmu svoj namen.⁴⁰

Poleg tega film z obilico nasilja ne prekaša mnogih drugih filmov, ob katerih pa Gibsonovim kritikom še na misel ne bi prišlo, da bi jih obsodili. Zanimivo je, kako je *Kristusov pasijon* zamešal štrene v zvezi z medijskimi odzivi na nasilje v filmih. Vsi tisti namreč, ki so navajeni spektakularnega nasilja ali v njegovi vztrajni evoluciji vidijo celo obilje zmag svobode nad tiranijo, ga v Gibsonovem filmu obsojajo z izredno ognjevitostjo. Po drugi strani pa vsi tisti, ki si štejejo za dolžnost, da javno obsojajo nasilje v filmih (ne da bi njihova kritičnost kdajkoli imela vsaj rahel vpliv), ne le da tolerirajo ta film, ampak ga pogosto celo obožujejo. Pozicije so torej obrnjene: kritiki filma pri zagovarjanju svoje drže prevzemajo vse argumente svojih nasprotnikov, ki jih sicer javno spodbijajo kot pretirane in smešne, kadar jih slednji razlagajo. Trdijo celo, da *Kristusov pasijon* kvarno vpliva na mlade ter predstavljajo Mela Gibsona kot pornografa nasilja, medtem ko je on dejansko eden redkih filmskih ustvarjalcev, ki (vsaj v tem filmu) načrtno ne meša erotike z nasiljem.⁴¹

Teologija trpljenja

“Film je več kot nasilen – je brutalen! Tako brutalen, kot je v resnici pasijon bil,” je zapisal Vittorio Messori.⁴² Gibson ni storil ničesar, da bi umaknil brutalnost iz pasijonske pripovedi. V bistvu sploh ni imel namena, da bi olupševal trpljenje s pietizmom ali z nepravo duhovnostjo. Tako je gledalec dejansko prisiljen gledati surova dejstva in do-

godke ter je s tem priča trpljenju pravičnega človeka.⁴³ Vsak kristjan, ki se je kdajkoli poglobljal v premišljevanje križevega pota ali v duha bogoslužja velikega petka, verjetno ni premišljeval o Gospodovem trpljenju na način, kot je prikazan v filmu. Resda je nasilje pretirano, vendar ni neupravičeno, saj je to nasilje, ki gledalca privede do solz in ne do jeze ter ga povabi, da premišluje ne o Judih, ampak o Jezusu.⁴⁴

Gibson z izredno dramatičnostjo na način, ki se v celoti sklada s krščanskim teološkim izročilom, prikaže učlovečenega Božjega Sina, ki je sposoben prenašati fizično in duševno mučenje na način, kot ga običajen človek ne zmore. Na koncu je Kristusovo telo, v luči Izaijevih napovedi o trpečem služabniku, prikazano kot nečloveško iznakaženo, s postavo, ki ni več podobna človeški (prim. Iz 52,14). Fizična lepota Jima Caviezela je pravzaprav samo v službi poudarjanja vsesplošnega vala nasilja, s katerim se pred našimi očmi stopnjuje Kristusovo iznakaženje, katerega končni rezultat je, da nima ne “podobe ne lepote, da bi ga hoteli videti, ne zunanosti, da bi si ga želeli” (Iz 53,2). Gibsonov portret prebičanega Kristusa, od katerega mnogi gledalci odvrtaajo svoj pogled, predstavlja to, o čemer apostol Pavel piše Korinčanom: “Njega, ki ni poznal greha, je zavoljo nas storil za greh, da bi mi postali Božja pravičnost v njem” (2 Kor 5,21). Ko v filmu vidimo Jezusovo uničeno telo, se zavemo, kaj pomeni nekoga storiti “za greh”.⁴⁵ Verjetno mora Kristus v filmu tako pretirano trpeti samo zato, da bi se s tem poudarilo, da njegovo trpljenje ni nič manj kot sprava za greh in to prav vseh, celo najzlobnejših in najkru-tejših ljudi, kar jih je naš žalosten in razklan svet sploh poznal.⁴⁶ Tako udarec z bičem pravzaprav predstavlja samo še eno od zavrnitev Jezusa, ki je utelešenje Božje ljubezni. Zavrnitev te ljubezni pa je bistvo greha. Prav zato vsak udarec predstavlja greh. Jezus je

prevzel nase vse naše grehe, in to je teološki pomen pretiranega mučenja, ki ga skuša prikazati film. Jezusovo trpljenje je moralo biti sorazmerno z grehi tistih, ki jih je prišel odrešiti – torej nas vseh. Tako se je zgodilo z Jezusom, in to z razlogom.⁴⁷ Ko torej gledalec vidi Jezusa, ki trpi in je v smrtnem boju, tega ne doživlja tako, da bi sebe projiciral vanj, ampak preko lastne telesne izkušnje. “Vizualna predstavitev ima prav v tem prednost od pisne. Pisna predstavitev lahko skuša prodreti v razum z opisom notranjega doživljanja druge osebe (česar pa, dovolj zanimivo, evangelijska poročila o Kristusovem trpljenju nikoli ne uporabljajo). Toda tega nikakor ne more narediti s tako močjo, kot to lahko naredi vizualna predstavitev, da namreč nagovori našo telesnost.”⁴⁸

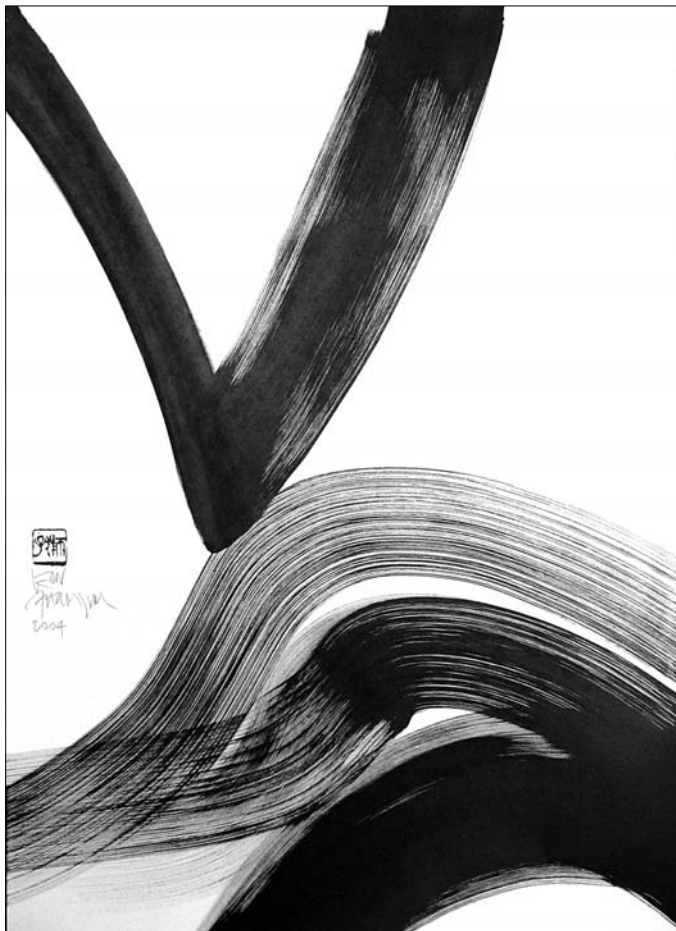
Gibsonova umetniška senzibilnost očitno odraža dejstvo, da so nanj močno vplivale upodobitve Kristusovega trpljenja iz zakladnice evropske slikarske umetnosti, pri čemer je gotovo bližje Grünewaldu in Caravagiu kot pa Fra Angelicu ali Pinturricchiu. Na popolno uničenje Kristusovega telesa, ki je tako nazorno prikazano v filmu, je treba gledati v kontekstu teh umetniških upodobitev. Na kar mnogi umetniki zgolj namigujejo, nam Gibson želi neposredno prikazati,⁴⁹ oziroma nam priklicati v zavest resničnost Kristusovega trpljenja, kot sam pravi: “Mislim, da smo se navadili imeti lepe križe na svojih stenah, v bistvu pa smo pozabili, kaj se je res zgodilo. Vemo, da je bil Jezus bičan, da je nosil križ, da so mu žebli prebili roke in noge, vendar redko premišljujemo, kaj vse to pomeni.”⁵⁰

Med gledalci, ki zavračajo film zaradi pretiranega nasilja, je tudi mnogo takih, ki si predstavljajo Jezusa zgolj kot prinašalca miru in ljubezni, pri tem pa se izognejo pasijonu in se osredotočijo naravnost na vstajenje. Toda če Kristus ni trpel za naše grehe in ni vstal od mrtvih, je potemtakem bil samo fi-

lozof. Toda za kristjane je še mnogo več kot samo to.⁵¹

Prekomerno nasilje, s čimer režiser v filmu dosega tudi večji čustven učinek, se zruši vase s prikazom končne izpraznjenosti nasilja, v luči vsepremagujoče ljubezni. Kristusovo nenasilno vedenje med pasijonom samo odraža vse njegovo učenje. To je v filmu očitno prikazano tudi s *flashbackom* govora na gori (prim. Mt 5-7) ter v *flashbacku*, ko Jezus apostolom umiva noge in jih opozarja na preganjanja. Z žalostjo gleda njihov nasilen odziv ob aretaciji v Getsemaniju ter ustavi Petra z opozorilom: “Spravi meč! Vsi, ki primejo za meč, bodo z mečem pokončani”. Še več: ozdravi odsekano uho vojaku Malhu, ki ga je prišel aretirat.⁵²

Toda, ali je bilo kljub vsemu za to treba prikazati toliko nasilja? Mar ne bi bilo dovolj le nekaj trenutkov? S krščanske perspektive nikakršno nasilje ni upravičeno. Namen tolikšnega nasilja v filmu ni, da bi gledalca spravljalo v slabo počutje, ampak zato, da bi bilo očitno, koliko je Jezus v resnici trpel. To se je zares zgodilo in zdi se, da film želi sporočiti: če je Bog to dopustil, potem je za to moral imeti razlog. S tem se nam odpre pogled v bistvo krščanstva, čemur pa se mnogi nasprotniki Gibsonovega filma izognejo. Sprejemanje Jezusovega trpljenja v filmu za kristjane – v luči vere – po vsej verjetnosti ne more biti problematično. Drugače pa je z neverujočimi: upodobljeno nasilje je zanje pretirano, nepotrebno in sploh nima smisla. V bistvu pa je Gibsonov namen ravno nasproten: z absurdom nasilja nad Kristusom skuša gledalce opozoriti, da ne bi obupavali nad tem svetom in nasiljem, ki je v njem, temveč bi prav preko tega nasilja nad Kristusom usmerili svoja srca iz tega sveta v presežnost. V prizoru srečanja z Marijo Gibson Kristus položi v usta stavek iz Razodetja: “Mati, glej vse delam novo” (prim. Raz 21,5). To je izziv, ki je na-

menjen kristjanom, da vse vidijo v novi luči, da je njihov pogled na svet vselej skozi perspektivo Kristusovega trpljenja in odrešenja, kjer je vsakdo poklican k vsakodnevni nošnji križa in osebnega spreobračanja.⁵³

Je torej res problem v nasilju?

Odobritev za predvajanje dobijo mnogi filmi z nazornim prikazom nasilja, z eksplisitnimi in pogosto neokusnimi spolnimi vsebinami, filmi s kontroveržno politično sporočilnostjo, vendar sploh ne dvignejo prahu. Zakaj se ga je toliko dvignilo ob *Kristusovem pasijonu*? Razlogi za nasprotovanje so mnogo globlji od polemike o nazornem prikazovanju

nasilja. Najgloblji razlog polemike se pravzaprav vrti okoli dejstva, da film prikazuje, KDO je bil ta, ki je umrl na križu, in ZAKAJ je umrl. Film namreč jasno poudari razlog Jezusovega učlovečenja, trpljenja in smrti – da bi odrešil človeštvo in s tem omogočil edino pot k pravemu odnosu z Bogom. Prav to je najgloblji vzrok, zaradi katerega se je vnela tolikšna polemika ob Gibsonovem filmu. Tisto, kar dela film škandalozen, je vera, da se je Božji Sin učlovečil in bil po krivici usmrčen. Uboj katere koli nedolžne žrtve je skrajno nizkotno dejanje, če pa je ta oseba Bog, ima ta žalitev neizmerno večjo in težjo razsežnost. V bistvu se torej polemike vrtijo oko-

li resnice o Bogu in kako biti z njim v primernem odnosu. V tej luči lahko razumemo čustvene odzive tistih, ki podpirajo film, ter prav tako tistih, ki mu nasprotujejo,⁵⁴ kajti ne gre za film, ki bi samo prikazoval dogodke Jezusovega trpljenja, ampak želi gledalca pritegniti v njihov pomen ter želi pri njem izzvati globok odziv na to, kdo je Jezus in kaj je naredil. Podobe izrednega nasilja povzročijo pri gledalcu, da ga ne more pozabiti. Nazorno in realistično prikazovanje fizičnega trpljenja, vključno s posnetki od blizu, potrjuje resnico o Jezusovem učlovečenju: "In Beseda je postala meso in se naselila med nami" (Jn 1,14). Film je namreč napolnjen s Kristusovim telesom in krvjo. To je telo (sarx) padle človeške narave, šibko in ranljivo, telo, ki trpi, ki je zlorabljeno in ki umre. To je telo, ki si ga je privzel tudi Kristus in postal eden izmed nas. S tem film jasno zavrača vsakršen gnostičen pogled na učlovečenje in potrjuje temeljno versko resnico krščanstva, da je Bog postal človek. Fizično trpljenje v filmu je v celoti podoba neskončne in popolne Božje ljubezni ter prispodoba za grehe človeštva, ki jih mora nositi Sin človekov. To je Gibsonov namen. Učlovečenje je resnično, greh tudi, toda Kristusova ljubezen je resničnejša od najgrozovitejših grehov človeštva.⁵⁵

1. Glavnega igralca Jamesa Cavieze so med prizorom bičanja kar dvakrat po nesreči zares udarili z bičem. Prvič mu je popolnoma vzelo sapo, drugič pa ga je tako zbolelo, da si je zaradi šoka ob okovih, v katere je bil vklejen, močno obdrnil zapestje.
2. Prim. D. Willard, *The Craftiness of Christ*, v: J. J. E. Gracia (ur.), *Mel Gibson's Passion and Philosophy*, Chicago and La Salle (ZDA), Open Court, 2004, 168-170.
3. Prim. J. Bartunek, *Inside the Passion*, West Chester, Ascension Press, 2005, 87-88.
4. O klasifikacijah in sistemu ocenjevanja Ameriškega filmskega združenja (The Motion Picture Association of America) glej <http://www.filmratings.com>.

5. NC-17 je najstrožja ocena v petstopenjski lestvici in pomeni, da si filma ne smejo ogledati mlajši od 18 let.
6. R (Restricted) je druga najstrožja ocena in pomeni, da si smejo film mlajši od sedemnajst let ogledati le v spremstvu staršev ali skrbnikov.
7. Prim. <http://www.filmratings.com> (16. 2. 2007).
8. Mel Gibson v intervjuju z Diane Sawyer, *ABC's Primetime - Mel Gibson's Passion*, Mpi Home Video, 2004, DVD, 40 min.
9. G. Pell, *Cardinal Pell on "The Passion"*, <http://www.zenit.org/english/> (24. 2. 2004).
10. N. Pintarič, R. Rimić, ž. Tanjić, Vjera filmski ispričana, v: *Priloga Glasa koncila - Dossier*, 4. 4. 2004, št. 1, Glas koncila, Zagreb, 8.
11. Prim. B. Witherington III, *Numbstuck*, v: *Perspectives on The Passion of the Christ*, New York, Miramax Books, 2004, 81-82.
12. Ana Katarina Emmerich se je rodila 8. septembra 1774 v vasi pri Koesfeldu na Flamskem. 1802 je vstopila v samostan avguštink, od 1811 pa je morala živeti v zasebnem stanovanju, saj so oblasti samostan razpusile. Že 1798 je prejela stigme na čelu - trnjevo krono, 1812 pa še na rokah, nogah in prsni strani. Imela je mnoga mistična doživetja in videnja. Ta je - žal z lastnimi dodatki - zapisal nemški pesnik Clemens Brentano v knjigi *življenje in trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa* (slovenski prevod je izdala Mohorjeva družba v Celovcu leta 1989). Emmerichova je umrla 9. februarja 1824, papež Janez Pavel II. pa jo je 3. oktobra 2004 razglasil za blaženo.
13. Prim. P. Fredriksen, *Gospel Truths*, v: *Perspectives on The Passion of the Christ*, New York, Miramax Books, 2004, 33.
14. Prim. J. Martin, *The Last Station*, v: *Perspectives on The Passion of the Christ*, New York, Miramax Books, 2004, 97.
15. Prim. F. Rich, *Mel Gibson Forgives Us for His Sins*, <http://www.nytimes.com/2004/03/07/arts/07RICH.html> (20. 2. 2007).
16. Prim. S. Prothero, *Jesus Nation, Catholic Christ*, v: *Perspectives on The Passion of the Christ*, New York, Miramax Books, 2004, 273.
17. Navaja J. Lawer, *God and Man Separated No More*, v: J. J. E. Gracia (ur.), *Mel Gibson's Passion and Philosophy*, Chicago and La Salle (ZDA), Open Court, 2004, 65.
18. Prim. J. J. Sanford, *Christ's Choice: Could It Have Been Different?*, v: J. J. E. Gracia (ur.), *Mel Gibson's Passion and Philosophy*, Chicago and La Salle (ZDA), Open Court, 2004, 226.
19. Prim. S. Prothero, *n. d.*, 274.
20. Prim. P. Malone, *World Catholic Association for Communication Analyzes "The Passion"*, <http://www.zenit.org/english/> (22. 2. 2004).

21. Prim. M. Migliorino Miller, *The Theology of The Passion of the Christ*, New York, Society of St. Paul, 2005, 38.
22. Prim. S. Thistlethwaite, *Mel Makes a War Movie, v: Perspectives on The Passion of the Christ*, New York, Miramax Books, 2004, 127.
Prim. R. Walsh, Wrestling with The Passion of the Christ: At the Movies with Rolnad Barthes and Mel Gibson, v: C. Vander Stichele, Todd Penner, Passion for (the) Real? The Passion of the Christ and Its Critics, v: *Biblical Interpretation*, vol. 14, no. 1-2, Leiden, Brill Academic Publishers (NL), 2006, 28-32.
23. Prim. S. Thistlethwaite, *n. d.*, 29.
24. Prim. E. Lev, *Mel Gibson's Ultimate Hero*, <http://www.zenit.org/english/> (10. 12. 2003).
25. Prim. S. Thistlethwaite, *n. d.*, 135.
26. Prim. C. Vander Stichele, Todd Penner, *n. d.*, 29.
27. Prim. A. J. Levine, First Take the Log Out of Your Eye, v: *Perspectives on The Passion of the Christ*, New York, Miramax Books, 2004, 205-206.
28. B. Cestnik, Kristusov pasijon, v: *Vikend Magazin*, 1.-7. april, 2006, 9.
29. Prim. W. Irwin, In Defense of the Violence, v: J. J. E. Gracia (ur.), *Mel Gibson's Passion and Philosophy*, Chicago and La Salle (ZDA), Open Court, 2004, 54-60.
30. Prim. S. Thistlethwaite, *n. d.*, 128.
31. Prim. J. Lawer, *n. d.*, 67.
32. Prim. J. Wallis, The Passion and the Message, v: *Perspectives on The Passion of the Christ*, New York, Miramax Books, 2004, 123-124.
33. Prim. J. J. E. Gracia, How Can We Know What God Truly Means?, v: J. J. E. Gracia (ur.), *Mel Gibson's Passion and Philosophy*, Chicago and La Salle (ZDA), Open Court, 2004, 141.
Prim. S. Martin, *n. d.*, 284.
34. Prim. M. Migliorino Miller, *n. d.*, 9.
35. Prim. J. Bartunek, *n. d.*, 96.
36. Prim. B. Witherington III, *n. d.*, 88.
37. Prim. D. E. Viganò, *n. d.*, 12.
38. Prim. J. J. Sanford, *n. d.*, 232.
Prim. J. Meacham, Who Really Killed Jesus?, v: *Perspectives on The Passion of the Christ*, New York, Miramax Books, 2004, 5.
39. Prim. *The Passion of the Christ*, ocena USCCB, <http://www.usccb.org/movies/pl/thepassionofthechrist.shtml> (28. 2. 2007).
- Prim. D. Gallagher, *Viewing the Finished "Passion"*, <http://www.zenit.org/english/> (19. 2. 2004).
40. Prim. J. Tolson, L. Kulman, The Other Jesus, v: *Perspectives on The Passion of the Christ*, New York, Miramax Books, 2004, 17.
41. R. Girard, O Kristusovem trpljenju Mela Gibsona, v: *Tretji dan*, št. 5/6, maj/junij 2005, 118-119.
42. V. Messori, *A Passion of Violence and Love*, <http://www.zenit.org/english/> (18. 2. 2004).
43. Prim. *Father Thomas Rosica on Mel Gibson's "The Passion"*, <http://www.zenit.org/english/> (6. 2. 2004).
44. Prim. D. Gallagher, *n. d.*
45. Prim. *Mel Gibson's "Passion": On Review at the Vatican - Exclusive Interview With Father Augustine Di Noia of the Doctrinal Congregation*, <http://www.zenit.org/english/> (8. 12. 2003).
46. Prim. G. B. Matthews, The Death of Socrates and Death of Christ, v: J. J. E. Gracia (ur.), *Mel Gibson's Passion and Philosophy*, Chicago and La Salle (ZDA), Open Court, 2004, 168-170.
47. Prim. J. Bartunek, *n. d.*, 88-89.
48. M. A. Wrathall, Seeing the World Made New: Depictions of the Passion and Christian life, v: J. J. E. Gracia (ur.), *Mel Gibson's Passion and Philosophy*, Chicago and La Salle (ZDA), Open Court, 2004, 19.
49. Prim. Mel Gibson's "Passion": On Review at the Vatican - Exclusive Interview With Father Augustine Di Noia of the Doctrinal Congregation, *n. d.*
50. Največja ljubezenska zgodba, v: *Družina*, št. 13, letnik 2003, 13.
51. Prim. W. Irwin, *n. d.*, 53.
52. Prim. G. Bassham, D. Baggett, Resist Not Evil! Jesus and Nonviolence, v: J. J. E. Gracia (ur.), *Mel Gibson's Passion and Philosophy*, Chicago and La Salle (ZDA), Open Court, 2004, 247.
53. Prim. M. A. Wrathall, *n. d.*, 12-17.
54. Prim. J. L. Walls, Christ's Atonement: Washing Away Human Sin, v: J. J. E. Gracia (ur.), *Mel Gibson's Passion and Philosophy*, Chicago and La Salle (ZDA), Open Court, 2004, 25-27.
55. Prim. M. Migliorino Miller, *n. d.*, 32-37.